

4/2004

**Muutoksessa on mahdollisuus –
osaamisella turvallisuutta muutokseen**

**SAK:n koulutuspoliittinen
puheenvuoro**

Lisätietoja:

Saana Siekkinen
puh. (09) 7721 436

Tilaukset:

SAK/Postitus
puh. (09) 7721 344

Muutoksen ja turvallisuuden tulee kulkea käsi kädessä

Globalisaatio on muuttanut työnteon edellytyksiä Suomessa ja Euroopassa, ja vaatii kykyä sopeutua yhä nopeammin muutoksiin. Samalla työelämään on tullut epävarmuutta, johon on kansallisesti yhä vaikeampi vaikuttaa. Yrityksissä haetaan nopeita tuottoja, kapea-alaista kilpailukykyä ja kuluja leikataan henkilöstön kustannuksella. Kuitenkin investoinnit ihmiseen ja työorganisaation kehittämiseen vaativat paljon pitkäjänteisempää työtä kuin mikä neljännesvuosikatsausten tai päivittäin muuttuvien osakekurssien aikaväli on.

Suomen tulevaisuus on korkean osaamisen, uusien innovaatioiden ja hyvän yhteistyön varassa. Olemme tietoisesti valinneet suomalaisen yhteiskunnan kehitystieksi korkealaatuisen tuote- ja palvelutoiminnan, joka perustuu osaamiseen ja sen jatkuvaan kehittämiseen. Korkeatasoisen tuotannon ja palveluiden kehittämisen edellyttää, että työelämän kaikilla tasoilla on ammattitaitoista henkilöstöä.

Suomen kilpailukyky on kansainvälisten arvioiden mukaan hyvä. Yksi keskeisin kilpailuvalttimme on vahvasti tasa-arvoon perustuva koulutusjärjestelmämme. Suomessa koulutukseen voi hakeutua varallisuudesta ja asuinpaikasta riippumatta. Erityisesti peruskoulun luominen oli aikanaan tärkeä uudistus, joka mahdollistaa koko ikäluokalle yhtenäisen, kansanvälisestikin arvioiden korkeatasoisen perusopetuksen. Suomalaisilla nuorilla on yksi Euroopan korkeimmista koulutustasoista. Samalla maksuton koulutus ja opintososiaaliset palvelut ovat myös merkittäviä perhepoliittisia etuuksia.

Talouden, yritysten ja työelämän muutokset ovat väistämättömiä. Muutos on nähtävä mahdollisuutena, ei uhkana. Muutosten keskellä on kuitenkin huolehdittava ihmisten osaamisesta ja jaksamisesta. Muutoksen ja turvallisuuden pitää kulkea käsi kädessä. Muuten vaarana on, että yhteiskunta ja työmarkkinat jakautuvat huippuosaajiin ja heikosti selviytyviin.

Sopeutuminen maailmanmarkkinoihin ei saa merkitä ihmisen unohtamista ja markkinavoimien sanelua. Lähtökohtana on oltava työorganisaation oman vastuun lisääminen muutostilanteissa. On myös työnantajien edun mukaista investoida työntekijöiden ammatilliseen osaamiseen nykyistä enemmän työvoiman tilapäisen vähentämisen ja ylipäätään lyhytjänteisen työvoiman käytön sijasta.

Osaavan ja motivoituneen henkilöstön tuki ja sitoutuminen työyhteisön kehittämiseen edellyttävät turvallisuuden lisäämistä muutostilanteissa. Jokaiselle työntekijälle on taattava työelämän perusoikeudet. Näitä ovat mahdollisuus yksilönä ja ryhmänä vaikuttaa omaan työhönsä ja työyhteisöönsä, mahdollisuus ylläpitää ja kehittää omaa ammatillista osaamistaan siten, että voi luottaa työn tarjoavan toimeentulon myös tulevaisuudessa, sekä turvallinen ja terveellinen työ, joka palkitsee myös henkisesti. Jokaisella työntekijällä täytyy olla mahdollisuudet ylläpitää sekä syventää osaamistaan ja muutostilanteissa hankkia työllistymisen vaatimaa lisäpätevyyttä.

Työelämän osaamisvaatimukset kasvavat

Yhä useammassa työssä tehtäväkuvat laajenevat ja monitaitoisuuden merkitys kasvaa. Tiimimäinen ja projektimäinen työskentely lisää työntekijöiden itsenäisyyttä ja vastuullisuutta työjärjestelyissä. Monen SAK:laisenkin työssä verkottuminen toisten yritysten työntekijöiden ja erilaisten ammattilaisten kanssa on arkipäivää. Kansainvälistyminen haastaa nykyistä parempaan vieraiden kielten hallintaan ja tietotekniikan käyttö on olennainen osa lähes jokaisen työtä.

Tietotekniikan hyödyntäminen työssä ei vaadi vain tekniikan opettelua, vaan se muuttaa työn organisointia sekä työ- ja johtamistapoja. Osaamisen kehittäminen työyhteisöissä on entistä enemmän sosiaalisen osaamisen kehittämistä. Yhteistoiminnan lisääminen, vastuun jakaminen ja työntekijöiden vaikutusmahdollisuuksien lisääminen edesauttavat myös uusien innovaatioiden syntyä ja sitä kautta parantavat tuottavuutta. Tämä vaatii työntekijöiltäkin uudenlaista osaamista, jota ammatillisen koulutuksen tulisi tukea. Yhteistyötaidot, projektimäinen työskentely, monitaitoisuus ja kehittämisvaihtoehtojen löytäminen edellyttävät kaikilta työntekijöiltä työn tietoista hallintaa. Tämän tulee vaikuttaa myös koulutuksen sisältöihin.

Työmarkkinoilla oleville uusille oppimismahdollisuuksia

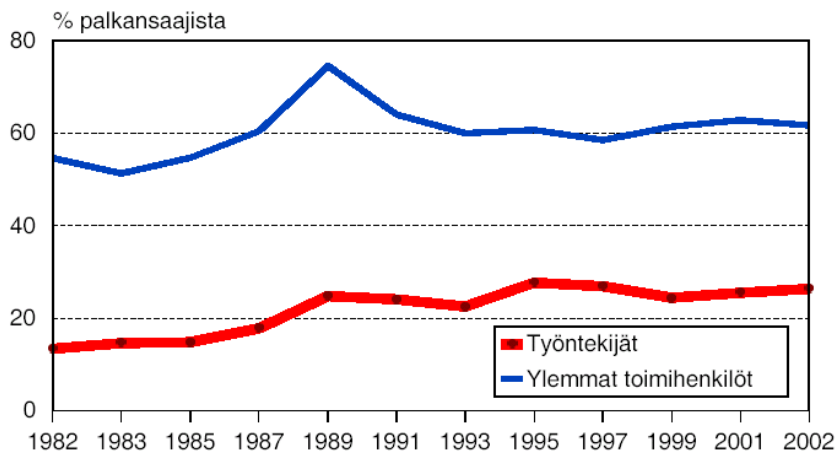
Kansainvälisissä vertailuissa Suomi on arvioitu aikuiskoulutuksen huippumaaksi. Aikuiset kouluttautuvat meillä aktiivisesti. Osallistuminen on kuitenkin voimakkaasti kasautuvaa: korkeimman koulutuksen saaneiden osallistumisaktiivisuus on kaksi kertaa korkeampi kuin pelkän perusasteen koulutuksen saaneilla. Erot aikuisväestön osallistumisessa koskevat niin omaehtoista aikuiskoulutusta kuin henkilöstökoulutusta. Työmarkkinoilla on noin 380 000 30–59-vuotiasta henkilöä vailla perusasteen jälkeistä ammatillista koulutusta. Merkittävä osa työttömistä ei osallistu lainkaan työvoimapolitiittiseen aikuiskoulutukseen, ja työttömistä työnhakijoista 42 prosenttia on vailla perusasteen jälkeistä tutkintoa.

HENKILÖSTÖKOULUTUKSEEN OSALLISTUNEET PALKANSAAJAT 1985–2002

Vuosi	Palkansaajia yhteensä x 1 000	Henkilöstökoulutukseen osallistuneita palkansaajia x 1 000	Osuus kaikista palkansaajista %	Koulutuspäiviä osallistujaa kohti (mediaani)	Koulutuspäiviä kaikkia palkansaajia kohti (keskiarvo)
1985	2 067	652	31.5	..	2.2
1991	1 890	788	41.7	5.0	2.8
1993	1 650	684	41.4	4.0	2.6
1995	1 709	759	44.4	4.0	2.9
1996	1 720	761	44.3	4.0	3.0
1997	1 790	744	41.6	5.0	3.0
1998	1 858	781	42.0	4.0	2.8
1999	1 955	838	42.9	4.0	2.8
2000	2 006	869	43.3	4.0	2.6
2001	2 044	916	44.8	4.0	2.8
2002	2 036	899	44.2	4.0	2.6

Lähde: Tilastokeskus

**HENKILÖSTÖKOULUTUKSEEN OSALLISTUNEET
PALKANSAAJAT SOSIOEKONOMISEN ASEMAN MUKAAN
1982 - 2002**

Lähde: Tilastokeskus

Myös ikäluokkien väliset koulutuserot ovat Suomessa suuret. Vanhemmissa ikäluokissa (55–59-vuotiaat) vain vähän yli puolet on suorittanut jonkin tutkinnon, kun nuoremmissa ikäluokissa (25–34-vuotiaat) 84 prosenttia on suorittanut perusasteen jälkeisen tutkinnon. Suuret erot koulutustasossa voivat aiheuttaa työpaikoilla sukupolvien välisiä jännitteitä. Koulutuseroja korostaa lisäksi se, että vanhemmilla henkilöillä luku-, kirjoitus- ja oppimisvaikeuksia ei ole usein lainkaan tunnistettu.

VÄESTÖ (15 vuotta täyttänyt) KOULUTUSASTEEN MUKAAN 1975–2002

	1975		1985		1995		2002	
	x 1 000	%	x 1 000	%	x 1 000	%	x 1 000	%
Perusaste ¹⁾	2 567	70	2 173	55	1 866	45	1 667	39
Keskiaste ²⁾	728	20	1 181	30	1 414	34	1 576	37
Korkea-aste ³⁾	393	11	605	15	865	21	1 036	24
15 v. täyttänyt väestö	3 688	100	3 959	100	4 145	100	4 279	100

¹⁾ Ei oppivelvollisuuskoulun jälkeistä tutkintoa.

²⁾ Ylioppilastutkinto tai ammatillisen koulun suoritus

³⁾ Ammatillisen opiston, ammattikorkeakoulun tai yliopiston tutkinto.

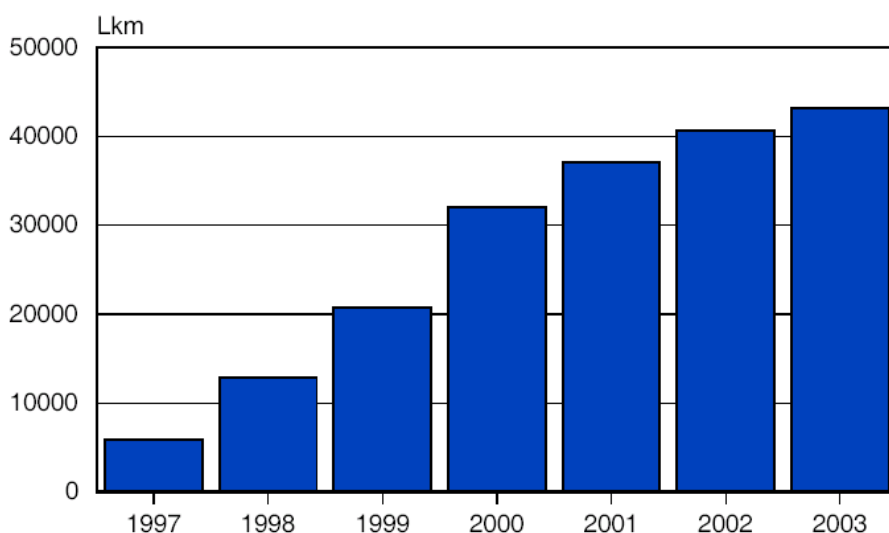
Lähde: Tilastokeskus

Vuosina 2006–2015 työvoimasta poistuu 660 000 henkeä. Tulevina vuosina työmarkkinoilta poistuu enemmän työvoimaa kuin nuoremmissa ikäluokista tulee tilalle. Siksi työelämämme tärkein voimavara on jo työmarkkinoilla oleva väestö. Yhä useampi työorganisaatio joutuu rakentamaan osaamisensa työmarkkinoilla jo olevan työvoiman varaan – useimmiten sen palveluksessa jo olevan henkilöstön kehittämiseen. Vahva osaaminen auttaa jaksamaan työssä ja kannustaa pysy-

mään työssä pitempään. Tulevaisuudessa yritysten ja työpaikkojen on panostettava nykyistä enemmän ammattitaitoisen työvoiman kouluttamiseen. Työmarkkinoiden muutokset haastavat siten koko aikuiskoulutusjärjestelmämme.

- Työpaikoilla on lisättävä yhteistoimintaa henkilöstön kehittämisessä. Työorganisaatioille on säädettävä pysyvä velvoite huolehtia henkilöstön osaamisen pitämisestä ajan tasalla ja määriteltävä tälle ohjeellinen vuotuinen volyyymi. Henkilöstön mahdollisuuksia vaikuttaa työpaikan vuosittaiseen koulutussuunnitelmaan on vahvistettava tekemällä siitä sopimisasiä.
- Työpaikan koulutusvelvoitteen piirissä jokaisella työntekijällä on oltava määräajoin mahdollisuus päivittää osaamistaan ja aika ajoin oikeus syvempään ammattitaidon kehittämiseen.
- Aikuisten koulutustason viisivuotinen kohottamisohjelma NOSTE tarjoaa mahdollisuuden niille aikuisille, joilta puuttuu perusasteen jälkeinen tutkinto. NOSTE-ohjelman on tarjottava vuosittain opiskelumahdollisuus 10 000 aikuiselle ja jatkossa myös niille, joiden tutkinto on vanhentunut. Tasaarvon turvaamiseksi ja aikuiskoulutuksen uusien ja kehittyvien työmuotojen vakiinnuttamiseksi on varauduttava pidentämään ohjelman kestoa.
- Aikuisten näyttötutkintojärjestelmän laajentuminen edellyttää vahvaa ja osaavaa aikuiskoulutusverkostoa, jossa ammatilliseen aikuiskoulutukseen sekä erityisesti pk-yritysten kehittämispalveluihin voidaan erikoistua. Ammatilliseen aikuiskoulutukseen erikoistuville oppilaitoksille on luotava vaakaat toimintaedellytykset ja korjattava heikentynyt ammatillisen lisäkoulutuksen rahoitus.

NÄYTTÖTUTKINTOIHIN OSALLISTUNEET 1997 - 2003

22.6.2004/TL

Lähde: Opetusministeriö

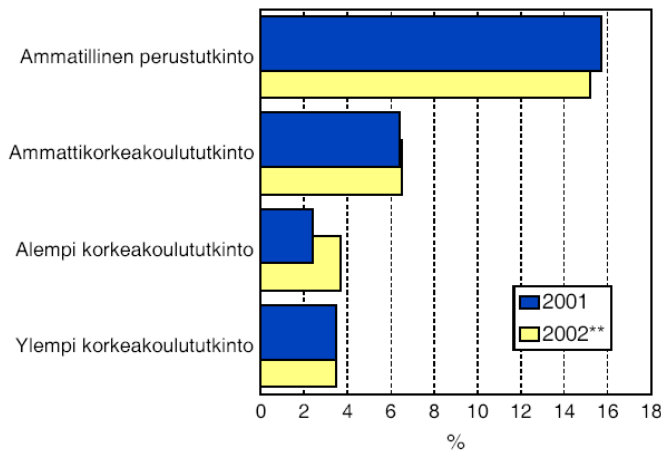
- Luku-, kirjoitus- ja oppimisvaikeudet ovat keskeinen este koulutukseen ha-
keutumiselle. Nämä vaikeudet on voitava jatkossa tunnistaa nykyistä pa-
remmin aikuiskoulutuksessa.
- Aikuiskoulutuksessa on otettava huomioon erilaiset oppimistavat ja vahvis-
tettava opiskelun henkilökohtaistamista lisäämällä ohjaukseen käytettäviä
voimavaroja.
- Työttömien mahdollisuuksia työmarkkina-
valmiuksien parantamiseen on li-
sättävä. Kaikkien aktiivitoimien tavoitteena on oltava osaamisen paranta-
minen. Tukityöhön on liitettävä oppimistavoitteet, ja tutkinnon tai sen osan
suorittaminen joustavin koulutusjärjestelyin on mahdollistettava.
- Maahanmuuttajien työllistyminen avoimille työmarkkinoille edellyttää riittä-
vää kielitaitoa, aiemmin hankitun osaamisen hyödyntämistä ja ammatillista
koulutusta.
- Työmarkkinoiden koulutusrahaston on tuettava vahvemmin ammattitutkin-
tojärjestelmän pysymistä ajan tasalla samoin kuin sellaisten alakohtaisten
yhteisten koulutushankkeiden toimeenpanoa, joissa koko alan koulutusta-
soa pyritään nostamaan tutkintojen avulla.
- Vapaan sivistystyön asemaa on vahvistettava aktiivista kansalaisuutta ja
kansalaisyhteiskuntaa tukevien opintojen tarjoajana. Rahoitusjärjestelmän
on myös kannustettava tämän koulutustehtävän kehittämiseen.

Ammatillisen peruskoulutuksen on tarjottava nuorille laaja-alaiset valmiudet

Ammatillista peruskoulutusta on viime vuosina uudistettu. Tutkinnot ovat laajentuneet kolmivuotisiksi ja tuottavat yleisen jatko-opintokelpoisuuden. Moni nuori ohjautuu peruskoulun jälkeen jatkamaan lukiossa, vaikka lopulta päätyy ammatilliselle väylälle. Ammatillisen koulutuksen vetovoimaa on lisättävä.

Nuorten valinnoissa heijastuvat odotukset jatko-opintokelpoisuudesta ja työllistymisestä opintojen jälkeen. Korkea-asteen tutkinnon suorittaneisiin verrattuna am

TYÖTTÖMÄT KOULUTUSASTEEN MUKAAN TUTKINNON SUORITTANEISTA 2001 - 2002

Lähde: Tilastokeskus, **) Opetusministeriö

matillisen perustutkinnon suorittaneiden työttömyys on jatkuvasti ollut merkittävästi korkeammalla tasolla.

Työmarkkinoille siirtyvillä nuorilla on oltava laaja-alaiset valmiudet selviytyä työmarkkinoilla ja yhteiskunnassa. Oman ammattialan osaamisen lisäksi tämä tarkoittaa elinikäisen oppimisen valmiuksia, laajaa yleissivistystä, kielitaitoa, oppimaan oppimisen taitoja, tekniikan hallintaa, sosiaalisia taitoja sekä valmiuksia oman työn kehittämiseen. Nämä valmiudet on saavutettava jo ammatillisessa peruskoulutuksessa. Työntekijät voivat joutua nopeasti vaihtamaan työpaikkaa, työtehtävää tai koko ammattialaa. Siksi tarvitaan vahvaa osaamisperustaa ja valmiuksia uuden oppimiseen.

- Ammatillisen peruskoulutuksen tavoitetasoa on nostettava. Ammatillisen peruskoulutuksen uudistunut rakenne ei näytä tarjoavan riittävästi valmiuksia selviytyä tulevaisuuden työmarkkinoilla ja saavuttaa todellisia mahdollisuuksia jatkaa opintoja korkea-asteella.
- Ammatillisen koulutuksen opiskelijoilla on oltava mahdollisuuksia parantaa jatko-opintovalmiuksiaan suorittamalla opintoja lukiossa ja päinvastoin. Toisen asteen koulutuksen järjestäjien yhteistyötä on kehitettävä siten, että

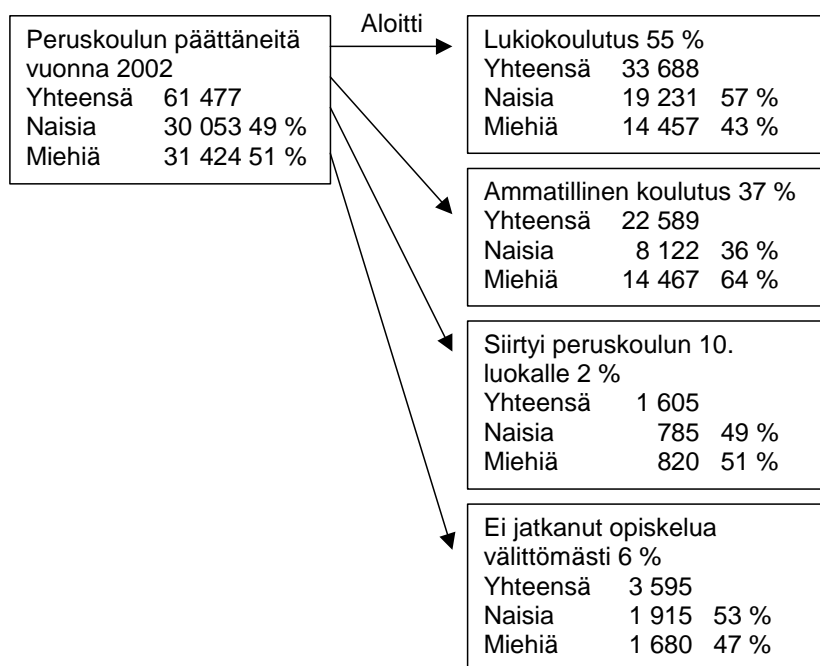
esteet koulutuksen järkevälle tarjonnalle poistuvat. Alueen oppilaitosten on suunniteltava yhteisesti koulutustarjontaansa siten, että erilaisille valinnoille avautuu todellisia mahdollisuuksia.

- Lukioiden ja ammatillisten oppilaitosten yhteistyötä on kehitettävä niin, että opiskelijoilla on joustavat mahdollisuudet tehdä valintoja toisella asteella. Ammatillisessa peruskoulutuksessa on painotettava nykyistä enemmän yleisten työmarkkina- ja yhteiskuntavalmiuksien oppimista. Kaikille opiskelijoille on tehtävä henkilökohtainen opiskelusuunnitelma yksilön omien tarpeiden pohjalta. Samalla on lisättävä valinnaisuutta ammatillisessa peruskoulutuksessa.
- Toisen asteen koulutuksen päällekkäisyyden välttämiseksi on ammatillista tietä eteneville avattava todelliset mahdollisuudet jatko-opintoihin korkea-asteella. Ammatillista tietä eteneville on turvattava jatko-opintomahdollisuudet ammattikorkeakouluissa varaamalla osa ammatti-korkeakoulujen aloituspaikoista heille.

Lapsille ja nuorille varmistettava riittävä tuki ja ohjaus

Peruskoulun suorittaneista 97 prosenttia hakee samana vuonna toisen asteen koulutukseen. Ammatillisessa koulutuksessa tai lukiossa aloittaa peruskoulun päättämivuonna 90 prosenttia ikäluokasta. Peruskoulussa heikommin menestyneet nuoret hakeutuvat pääasiassa ammatilliseen koulutukseen. Heillä saattaa olla oppimisvaikeuksia tai heidän koulunkäyntimotivaationsa on huono. Ammatilli-

PERUSKOULUN PÄÄTTÄNEIDEN VÄLITÖN SIOJITTUMINEN KOULUTUKSEEN 2002

Lähde: Tilastokeskus

sen peruskoulutuksen keskeytti lukuvuonna 2000–2001 kokonaan 12 prosenttia opiskelijoista. Tukitoimia tarvitsee ammatillisessa koulutuksessa vuosittain reilusti yli 10 000 nuorta. Tavoitteena on oltava, että entistä useampi nuori suorittaa toisen asteen tutkinnon. Työmarkkinoilla ja yhteiskunnassa selviytymisen edellytys on perusasteen jälkeinen tutkinto. Nuorista on huolehdittava perusopetuksen lisäopetuksen, kymppiluokan ja työpajatoiminnan avulla. Nuoret tarvitsevat ohjausta ja tukea sekä usein myös aikaa oman ammatinvalinnan ja urasuunnitelmien tekemiseen.

- Nuorille on varmistettava yhteiskuntatakuu, eli oikeus peruskoulun jälkeiseen koulutuspaikkaan ja viimeistään kolmen kuukauden työttömyyden jälkeen koulutus-, harjoittelu-, työpaja- tai työpaikka.
- Peruskoulussa on varmistettava riittävät resurssit oppilashuoltoon, opintojen ohjaukseen ja erityisopetukseen. Jo näillä toimilla voidaan vaikuttaa nuoren myöhempään ratkaisuihin.
- Kaikille peruskoulun suorittaneille tarjotaan koulutuspaikka toisen asteen koulutuksessa tai peruskoulun lisäopetuksessa. Vailla toisen asteen koulutusta oleville koulutukseen ja harjoitteluun ohjaaminen on aina ensisijainen vaihtoehto työttömyydelle. Yhdessä nuoren kanssa tehdään aktivointisuunnitelma. Nuorille tarjotaan monipuoliset mahdollisuudet peruskoulun suorittamisen jälkeisenä vuonna paikata peruskoulun osaamistaan, tutustua työelämään ja/tai eri ammattialoihin. Olennainen osa toimintaa ovat työpajat, jotka tarjoavat nuorille hyvän mahdollisuuden tutustua työelämään ja opiskeluun. Toiminnan tavoitteena on aina tutkintoon johtavan koulutuksen aloittaminen.
- Turvataan kattava työpajaverkosto. Työpajojen toiminta on vakinaistettava ja valtion on huolehdittava riittävästä rahoituksesta. Samalla työpajojen ja ammatillisen koulutuksen yhteistyötä on edistettävä niin, että nuori voi työpajassa suorittaa esimerkiksi jonkin näyttötutkinnon osan.
- Ammatillisessa koulutuksessa on turvattava opiskelijoille riittävät tuki- ja ohjauspalvelut sekä erityisopetukseen pääsy. Kaikkiin ammatillisiin oppilaitoksiin on kehitettävä toimivat ura- ja rekrytointipalvelut.
- Toisen asteen ammattiin opiskelevien opintotuessa on useita kehittämistarpeita. Vanhempien luona asuvilla alle 18-vuotiailla opintorahan taso on erittäin alhainen, kaikilla alle 20-vuotiailla opiskelijoilla, myös itsenäisesti asuvilla, opintotuen suuruuteen vaikuttavat vanhempien erittäin tiukat tulorajat. Lisäksi ammatillisten perustutkintojen laajentuminen kolmivuotisiksi ja opintorahan alhainen määrä ovat johtaneet ammattiin opiskelevien yhä suurempaan velkaantumiseen opiskeluaikana.

Ammattikorkeakouluissa tarvitaan työelämäläheisiä koulutusmalleja

Suomalaisten koulutustaso nousee huimaa vauhtia. Ammattikorkeakoulujärjestelmän perustamisen myötä yli puolella ikäluokasta on mahdollisuus suorittaa korkeakoulututkinto. Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelmassa on asetettu tavoitteeksi, että vuonna 2015 vähintään puolet 30–34-vuotiaista on suorittanut korkeakoulututkinnon.

Koulutuksella on kiistatta merkitystä yksilön elämänkulun kannalta. Vähän koulutusta saaneet ja tutkintoa vaille olevat joutuvat korkeasti koulutettuja herkemmin työttömäksi. Koulutus parantaa työmarkkina-asemaa, pienentää työttömyysriskiä ja lisää selviytymismahdollisuuksia työmarkkinoilla ja yhteiskunnassa. Myös palkkatuloerot puhuvat koulutuksen kannattavuuden puolesta. Korkea-asteen tutkinnon suorittaminen on kannattava investointi.

Koulutuksen mitoittaminen on ongelmallista työmarkkinoilla tapahtuvien nopeiden muutosten takia. Monilla aloilla on vaikeaa arvioida minkä tasoisesti koulutettua ja minkä verran työvoimaa alalla tarvitaan esimerkiksi kymmenen vuoden kuluttua. Vähitellen on päästävä irti ajatuksesta, että koulutus valmistaa tiettyihin tiukasti määriteltyihin ammatillisiin tehtäviin. Voidaanko edes puhua koulutusta vastaavista tehtävistä vai pitäisikö puhua oikeudesta saada tehtäviä vastaavaa koulutusta läpi eliniän? Nuorten koulutuksen on tarjottava perusvalmiudet työelämään siirtymiseksi ja ammatillista osaamista täydennetään ja päivitetään työelämän aikana jatkuvasti.

Ammattikorkeakoulujen tehtävänä on valmentaa käytännön työelämän asiantuntijoita ja korkeatasoisia osaajia. Ammattikorkeakouluilla on myös tärkeä merkitys alueiden kehittämisessä. Ammattikorkeakoulujen lähivuosien haaste on saavuttaa vakiintunut asema työelämäläheisenä osana korkeakoulujärjestelmää. Jatkotutkinnot voivat omalta osaltaan vahvistaa ammattikorkeakoulujen omaleimaista roolia.

- Korkea-asteen koulutuksessa on kehitettävä joustavia, työelämäläheisiä koulutusväyliä, niin että korkea-asteen tutkinnon suorittaminen on mahdollista eri elämän vaiheissa.
- Ammatillisen koulutuksen arvostusta ja ammattikorkeakoulujen profiilia ammatillisen väylän jatko-opintojen järjestäjänä tulee terävöittää säätämällä edellä todetulla tavalla ammatillista väylää eteneville kiintiöt opiskelijavainnassa.
- Ammattikorkeakoulujen aikuiskoulutusta tulee lisätä ja avata uusia työelämäläheisiä koulutusväyliä. SAK esittää selvitetäviksi mahdollisuudet suorittaa ammattikorkeakoulututkinto oppisopimusmuotoisesti.
- Ammattikorkeakoulujen jatkotutkintoja on kehitettävä kokeiluvaiheen työelämälähtöiseltä perustalta. Samalla on kuitenkin huolehdittava tutkinnon riittävästä laaja-alaisuudesta ja laadusta, jotta se voidaan rinnastaa master-tason tutkintoon.

- Työssä käyvien aikuisopiskelijoiden tarpeisiin olisi syytä selvittää mahdollisuudet kehittää osa-aikaisen opiskelun status yliopistoissa. Aikuisopiskelijat suorittavat yliopistotutkinnon useimmiten työssä käynnin ohessa, jolloin opiskelu voi jatkua pitkään. Jos yliopisto-opiskelijoiden opintoaikoja rajoitetaan, on tärkeää, ettei samalla vaaranneta elinikäisen oppimisen mahdollisuuksia.

Koulutuksen ja työelämän kumppanuutta tarvitaan

Yhteiskunnan rakenteiden, ammattialan ja työvoiman tarpeiden nopeiden muutosten takia tarvitaan työelämän ja koulutuksen kumppanuutta. Yhteistyötä tarvitaan niin koulutustarpeiden ennakoinnissa kuin koulutuksen suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa.

Panostaminen koulutukseen on yhä tärkeämpää myös ammattiliittojen edunvalvonnan näkökulmasta. Koulutus on väline työn, työpaikan ja koko työelämän kehittämässä. Mahdollisuus vahvistaa asemaansa työmarkkinoilla, hankkia koulutusta uusiin työmenetelmiin tai laajentaa osaamistaan on tärkeää siksi, että työtehtävät muuttuvat. Tulevaisuuden työelämässä niiden merkitys vain korostuu. Hyvä osaaminen luo edellytyksiä liikkuvuudelle työmarkkinoilla.

Työpaikka on oppimispaikka

Työssä tapahtuvasta oppimisesta on tullut yhä olennaisempi osa koulutusta kaikilla aloilla ja koulutuksen eri tasoilla. Työpaikka on yhä useammin myös oppimispaikka. Merkittävin viime vuosien koulutuksen ja työelämän yhteistyötä parantava uudistus on ollut ammatillisen peruskoulutuksen työssäoppimisen jaksot. Kaikkiin tutkintoihin kuuluva, vähintään 20 opintoviikon laajuinen työpaikalla tapahtuva oppiminen voi onnistuessaan helpottaa nuorten siirtymistä työmarkkinoille ja helpottaa ammattitaitoisen työvoiman saantia sekä tehdä tunnetuksi työelämän pelisääntöjä ja toimintatapoja

Työpaikalla tapahtuvan oppimisen onnistunut toteuttaminen vaatii kaikkien osapuolten sitoutumista. Uudistuksen alkuvaiheessa SAK:n aloitteesta tehtiin työmarkkinakeskusjärjestöjen suositus työssäoppimisen edistämisestä sekä yhteinen kannanotto valtiovallan kanssa. Tämän jälkeen on tehty useita alakohtaisia sopimuksia työssäoppimisen järjestämisestä. Näillä toimilla on voitu parantaa työssäoppimisen laatua.

Työpaikkatasolla työssäoppiminen on muuttanut monien työntekijöiden työnkuvaa. Yhä useampi työntekijä ohjaa opiskelijoita, millä on merkittäviä vaikutuksia työn vaatavuuteen. Työssä oppimisen lisääntyminen kaikilla koulutusasteilla on huomioitava työpaikkaohjaajien koulutuksessa nykyistä paremmin.

Nuorten ammatillisiin perustutkintoihin liitetään lähivuosina näyttöön perustuva osoitus ammattitaidon saavuttamisesta. Opiskelijan on jatkossa osoitettava käytännön työtehtäviä tekemällä, miten hän on saavuttanut opetussuunnitelman tavoitteiden mukaisen ammattitaidon. Työssäoppimisella ja näytöillä on tärkeä merkitys ammatillisen koulutuksen sisältöjen kehittämisessä sellaisiksi, että ne vas-

taavat paremmin työelämän nopeasti muuttuvia osaamisvaatimuksia. Ammatillisen osaamisen näytöt lisäävät ammatillisen koulutuksen työelämäyhteistyötä.

- Opiskelijoiden ohjaukseen on varattava työpaikoilla aikaa, ohjaukseen on saatava riittävästi koulutusta ja perehdytystä, ja ohjaaminen on myös huomioitava työn vaativuudessa.
- Työpaikoilla tapahtuva koulutus ja ohjaaminen on yhä merkittävämpi osa ammatillista koulutusta. Työpaikoilla tapahtuva ohjaaminen on sisällytettävä ammatillisen peruskoulutuksen opetussuunnitelmien perusteisiin ja kaikkien näyttötutkintojen yhdeksi valinnaiseksi osaksi.
- Työpaikoilla tapahtuvan oppimisen tueksi tarvitaan työpaikan tarpeista ja lähtökohdista lähtevää ohjaajakoulutusta, joka tarkastelee työssä oppimista laaja-alaisesti. Työpaikkaohjaajien koulutuksessa on huomioitava nuoret työssä oppijat ja näyttöjen suorittajat, aikuiset näyttötutkintojen suorittajat sekä eri työhallinnon toimiin osallistuvat, perehdytettävät henkilöt. SAK esittää käynnistettäväksi laaja-alaista työpaikkaohjaajakoulutuksen pilottikokeilua.
- Ammatillisen koulutuksen opettajien työelämävalmiuksista on huolehdittava niin, että kaikki opettajat osallistuvat työelämäjaksoille tietyin väliajoin.
- Oppilaitoksissa toimivat alakohtaiset neuvottelukunnat on saatava mukaan opetuksen kehittämistyöhön, erityisesti työelämän muutosten ennakkointiin.
- Koulutuksella on tärkeä rooli alueiden kehittämisessä. Laajaan osallistumiseen ja ohjelmalliseen toimeenpanoon pohjaava alueiden kehittäminen edellyttää tuekseen koulutusinvestointeja ja yhteistyötä työelämän ja oppilaitosten kesken.

Koulutus- ja tutkintotoimikunnat ovat merkittäviä koulutuksen kehittäjiä

Suomessa toimii 33 alakohtaista koulutustoimikuntaa sekä koulutuksen yhteistyöneuvottelukunta. Koulutustoimikuntien tehtävänä on toimia ammatillisesti suuntautuneen koulutuksen kehittämisen asiantuntijaelimenä. Koulutustoimikunnat seuraavat, arvioivat ja ennakoivat alansa ammatillisesti suuntautuneen koulutuksen ja työelämässä tarvittavan osaamisen kehitystä sekä tekevät ehdotuksia alansa koulutuksen laadulliseksi ja määrälliseksi kehittämiseksi. Alakohtaisessa asiantuntijatyössä, muun muassa alan ammattitaitovaatimusten muuttumisessa koulutustoimikunnilla on oma merkittävä roolinsa.

Koulutustoimikuntien työllä on merkitystä työelämän muutosten ennakkoinnissa. Toimikuntien työskentelyedellytyksiä on vahvistettava muun muassa tutkimustoiminnan suuntaamisessa ja arvioinnissa. Näin koulutustoimikunnat voisivat todella toimia uuden tiedon tuottajina alakohtaisten koulutustarpeiden muutoksissa.

Aikuisten ammattitutkintojärjestelmä on joustava mahdollisuus suorittaa tutkinto erilaisissa elämäntilanteissa. Tätä järjestelmää kohtaan tunnetaan mielenkiintoa myös Euroopan unionin työmarkkinaosapuolten piirissä lähinnä kahdesta syystä.

Ensinnäkin järjestelmässä työmarkkinaosapuolilla on keskeinen ja julkisesta ope-
tushallinnosta riippumaton rooli tutkintojen kehittäjänä. Toiseksi se on erittäin
joustava järjestelmä mahdollistaessaan tutkinnon suorittamisen aikaisemmasta
muodollisesta koulutuksesta riippumatta.

Työelämän ja koulutuksen yhteistyö toteutuu näyttötutkintojärjestelmässä hyvin
konkreettisella tavalla. Päätös asettaa tutkintotoimikunnat hallinnoimaan tutkinto-
jen toimeenpanoa oli merkittävä askel koulutuksen ja työelämän yhteistyön syven-
tämisessä. Kolmikantaisissa tutkintotoimikunnissa on tehty valtava määrä työtä,
kun toimikuntien jäsenet ovat kehittäneet näyttötutkintojärjestelmää, koulutuksen
järjestämistapoja ja ennen kaikkea järjestelmän hallinnointia. Tällaisesta kolmikan-
taisesta yhteistyöstä ei ole ollut aiempia kokemuksia.

Työelämän edustajat ovat oman alansa asiantuntijoita niin tutkintotoimikunnissa
kuin näyttöjen arvioinnissa. Tämä ei kuitenkaan riitä, vaan työelämän edustajien
on myös tunnettava perusteellisesti koulutusjärjestelmän toiminta, näyttötutkinto-
järjestelmä sekä oman tutkinnon perusteet ja keskeiset tavoitteet. Tässä osaami-
sessa työelämän osapuolilla on varmasti vielä opittavaa.

Aikuisten näyttötutkintojärjestelmä tulee lähivuosina laajentumaan entisestään ja
sen asema keskeisenä työelämän ammattiosaamista uudistavana koulutusmuo-
tona tulee vahvistumaan.

Tutkintojärjestelmän toimivuuden parantamiseksi tutkintotoimikuntien toiminta-
edellytykset on turvattava ja tutkintotoimikuntien jäsenten ansionmenetyksen kor-
vaavista palkkioista on säädettävä erikseen.

Työmarkkinajärjestöjen hallinnoiman Koulutusrahaston tulee tukea tutkintojärjes-
telmän kehittämistä muun muassa tukemalla tutkimus- ja selvitystyötä työelämän
muutosten ennakkoinnissa ja soveltamisessa tutkintojärjestelmän pitämiseksi ajan
tasalla sekä tukemalla alakohtaisia hankkeita, joissa pyritään edistämään tutkin-
toihin perustuvaa pätevyitymistä työssä.

Pätevyysluotsit luovat uutta kumppanuutta

Ammattiyhdistysliikkeellä itsellään on merkittävä rooli ja mahdollisuus koulutuksen
ja työelämän kumppanuuden kehittämisessä. Aikuisten koulutustason kohotta-
misohjelma Nosteen yhteydessä on ryhdytty kehittämään uutta kumppanuutta
työelämän ja koulutuksen välille. Henkilöstön edustajien osaamista työyhteisöissä
pyritään parantamaan pätevyysluotsien rekrytoinnilla ja koulutuksella. Pätevyys-
luotsit toimivat tiedottajina, aikuisopintoihin kannustajina sekä oppilaitosten, hen-
kilöstön ja työnantajan yhteistyön edistäjinä työntekijöiden osaamista koskevissa
asioissa.

- Pätevyysluotsien toimintaa on tulevaisuudessa laajennettava koskemaan
työntekijöiden osaamisen kehittämistä kokonaisuudessaan, ei vain Noste-
ohjelman puitteissa tapahtuvaksi toiminnaksi. Yhteistyössä työnantajien
kanssa on käynnistettävä selvitystyö pätevyysluotsien aseman tunnusta-
misesta, mikäli pätevyysluotsina toimii joku muu kuin työntekijöitä edusta-
va luottamusmies. Yhteistyö luottamusmiesten kanssa on välttämätöntä
työntekijöiden osaamisen kehittämisessä.

Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry
Hakaniemenranta 1, PL 157, FIN-00531 Helsinki, puh (09) 77211, fax (09) 7721 447, internet: <http://www.sak.fi>

Finlands Fackförbunds Centralorganisation FFC rf
Hagnäskajen 1, PB 157, FIN-00531 Helsingfors, tel (09) 77211, fax (09) 7721 447, internet: <http://www.sak.fi>

The Central Organisation of Finnish Trade Unions SAK
Hakaniemenranta 1, P.O. Box157, FIN-00531 Helsinki, phone +358 9 77211, fax +358 9 7721 447, internet: <http://www.sak.fi>